

Bartušková „Zámecká a školní divadla“ a výzkum historických divadel ve Scénografickém ústavu

Zájemce o problematiku zámeckých a školních (řádových) divadel u nás narazí při ohledávání skromné souhrnné literatury k tématu dříve nebo později na články Antonína Bartuška, vydané v 70. letech 20. století. Z redakčních poznámek u nich vyplývá, že Bartušek na toto téma napsal celou knihu. Ta byla – pod titulem *Zámecká a školní divadla v českých zemích* – sice několik let připravována k tisku, ale nakonec nevyšla.

Knihou, kterou po téměř půl století od napsání držíte v rukou, se měl stát rukopis z roku 1963, původně výstup z vědeckého úkolu v tehdejším státním *Scénografickém ústavu* (ScÚ). Ten se i přes hlavní orientaci na soudobou jevištní tvorbu věnoval i studiu starší scénografie a divadelních památek. Hlavním organizátorem činnosti ústavu byl po celou dobu jeho existence jeho zakladatel a ředitel Miroslav Kouřil (1911–1984).¹

Organizační vývoj ScÚ byl složitý.² Jeho počátky souvisejí s převedením všech divadel pod správu státu po únoru 1948.³ K zabezpečení potřeb zestátněných divadel vznikla v roce 1949 tzv. Divadelní služba. Následný průzkum technického stavu divadel vedl k myšlence zřídit „výzkumný orgán technické divadelní práce, jako centrální vývojové středisko pro divadelní techniku“.⁴ Příležitost k tomu se naskytla při reformě státem řízené vědecké činnosti: v roce 1955 bylo v jejím rámci rozhodnuto i o vzniku speciálního vývojového ústavu, který bude centrálně řídit scénickou práci.⁵ Na základě toho v květnu 1957 vznikla a v září stejného roku zahájila činnost *Scénografická laboratoř*, vývojové pracoviště technického rozvoje československých divadel. Původně byla zřízena jako samostatný útvar Hudební a divadelní agentury (pozdější DILIA); po vzniku Divadelního ústavu v roce 1959 se stala jeho součástí. V prosinci 1960 byla s platností od 1. ledna 1961 přičleněna jako útvar technického rozvoje k Národnímu divadlu. Osamostatnila se až v říjnu 1963, kdy byla přetransformována v samostatný *Scénografický ústav*, rozpočtovou organizaci Ministerstva školství a kultury. Po necelých pěti letech se ScÚ prvního ledna 1968 změnil na příspěvkovou organizaci; v důsledku federalizace spadl pod Ministerstvo kultury ČSR s působností zúženou na české země. Už v roce 1971 byl však ScÚ vyňat z tzv. vědeckotechnické a vývojové základny a o tři roky později, ke 30. červnu 1974, byl bez nástupců zrušen.⁶ Po půlročním likvidačním řízení, které vedla tzv. Správa kulturních zařízení, přestal *Scénografický ústav* ke 31. lednu 1975 existovat.

Část ústavní knihovny, fond filmů a fotografií aj. převzal Divadelní ústav, duplikáty časopisů katedra dějin hudby, divadla a filmu FF UK. Do divadelního oddělení Národního muzea přešla mimo jiné pozůstalost Jana Porta. Menší části dokumentace nebo archivu si vyžádaly i další instituce. Zbylou spisovou agendu odevzdala Správa kulturních zařízení Státnímu ústřednímu archivu; v dnešním Národním archivu je fond *Scénografický ústav* uložen dodnes.

Činnost ScÚ byla velmi rozsáhlá. Její nejdůležitější částí byly pochopitelně úkoly scénografické povahy: projekty rekonstrukcí divadel a tzv. kulturních zařízení, metodiky jejich práce a technické a technologické otázky související s divadelním provozem. Řešily se tu technologie výroby a použití dekorací, kostýmů nebo osvětlení, ověřovaly se tu nové materiály. ScÚ byl kromě toho generálním projektantem výstavby divadel a kulturně-osvětových zařízení, zajišťoval investiční výstavbu a generální opravy do výše 10 milionů korun. Ústav

byl také zodpovědný za oborovou normalizační a patentovou agendu. V poslední fázi se činnost ScÚ rozšířila i na výzkumné a vývojové úkoly urbanistické, architektonické, sociologické a ekonomické (ústav tak projektoval např. osvětlení významných památek a historických jader měst: Pražský hrad, Karlštejn, Frýdlant, Telč, Český Krumlov aj.). Výzkumné úkoly se zabývaly opravdu širokým spektrem otázek: v soupisu úkolů najdeme i taková témata jako *Pracovní lékařství a úrazovost v divadlech*, *Fyziologický vliv šikmy* nebo *Výzkum únavy herce ve vztahu ke scénické výpravě*.⁷

Výsledky úkolů shrnovaly závěrečné zprávy nebo projekty strukturované podle povahy tématu; zprávy byly veřejně přístupné v ústavní knihovně. Při pořádání archivního fondu v roce 1981 byly kromě jiného skartovány i multiplikáty závěrečných zpráv a u každého úkolu ve fondu zůstaly dvě kopie.

ScÚ vydával odborné publikace ve své edici *Knihovna divadelního prostoru*.⁸ Součástí této edice byl i časopis *Interscaena* (později *Interscaena – Acta scaenographica*), který vycházel šestkrát ročně, se čtvrtletní mezinárodní přílohou;⁹ z dalších titulů stojí za zmínku především 20 svazků *Prolegomeny scénografické encyklopedie* (1970–1973). V oblasti historie starší scénografie bylo – kromě řady časopiseckých statí – zřejmě nejvýznamnějším edičním činem ScÚ knižní vydání kandidátské disertace Jiřího Hilmerý *Perspektivní scéna 17. a 18. století v Čechách*.¹⁰

Autorovi předkládané knihy o *zámeckých a školních divadlech*, básníkovi, překladateli a historikovi Antonínu Bartuškoví, se ve své vzpomínce na něj věnuje na s. 15 Pavel Jerie. Do ScÚ přišel Bartušek s praxí ze státní památkové péče a muzejnictví a zhodnotil zde mimo jiné své zkušenosti ze spolupráce na přehledném soupisu památek v českých zemích.¹¹

Zřejmě prvním Bartuškovým úkolem v oblasti historických divadel na půdě ScÚ byl průzkum stavu divadla na zámku Kačina u Kutné Hory, které zůstávalo a dodnes zůstává vedle dalších památek (Český Krumlov, Litomyšl) trochu stranou pozornosti.¹²

Další Bartuškovou prací byla už předkládaná kniha; její vznik inicioval zřejmě ředitel ScÚ Miroslav Kouřil.¹³ Jak vyplývá ze závěrečné zprávy, Bartušek zpracoval celou studii za dobu jen o málo delší než jeden rok. Zadání (tzv. úkolový list) nese datum 5. září 1962, závěrečnou zprávu Bartušek odevzdal 30. listopadu 1963. Hotová studie obsahuje 515 stran strojopisu, 48 plánů a 171 fotografií (nepočítaje v to text o divadle v Měšicích, přidaný později stejně jako v dalších letech doplňované fotografie a plány). Zpráva dále uvádí množství zpracovaného studijního materiálu (mj. 12 485 stran prostudovaných publikací) a konstatuje, že celý úkol zabral 1 980 pracovních hodin, odpovídajících jednomu pracovnímu roku, a mimo to hodiny „čerpáné prokazatelně z osobního volna“. Náklady na vznik studie vyčísluje závěrečná zpráva sumou Kčs 66 720,35. Úkol recenzovali Jan Port a Jiří Hilmera (viz posudky v příloze na s. 283–287).¹⁴

K výsledku práce významně přispěl Metoděj Zemek (1915–1996), ředitel okresního archivu v Mikulově, který s Bartuškem spolupracoval už např. na *Dějínách Žďáru nad Sázavou*. Pro výzkum historických divadel Zemek jako externí spolupracovník ScÚ zpracoval archivní rešerše k velké části popsaných objektů. Rukopisné výstupy z jeho práce řazené podle lokalit jsou spolu s kopiemi studie uloženy jak v archivu ScÚ, tak v Bartuškově pozůstalosti.¹⁵

Podle závěrečné zprávy byl celý úkol zadán „na základě zjištění o potřebnosti typologické studie o divadelním prostoru zámeckých a školních divadel v 16.–19. století, jehož výsledky, podobně jako výtěžky v oblasti scénické techniky a scénického výtvarnictví mohou nejen obohatit divadelní vědu v ohledu historickoscénografickém, ale mohou ve svých důsledcích ovlivnit i tvorbu moderního divadelního prostoru“.¹⁶

Na široce pojatý výzkum zámeckých a školních divadel měly navázat další, podobně koncipované úkoly, které měly pokrýt historii scénografie dalších oblastí divadla: *Měšťanská divadla v ČSSR* (úkol č. 88-64) a *Lidová a sousedská divadla v ČSSR* (úkol č. 89-64). Z kartotéky, do které se ve ScÚ zapisoval průběh zpracovávaných úkolů, je však zřejmé, že tyto úkoly nebyly dokončeny: u měšťanských je tu uvedena jen korespondence a přípravný materiál, u lidových

jen plánovací dopis. Kdo měl na úkolech pracovat a proč nakonec nebyly realizovány se mi nepodařilo zjistit; v inventáři fondu ScÚ o nich není zmínka.¹⁷

Zájem ScÚ o historická divadla se však neomezil jen na teoretický výzkum; vznikly zde i některé nerealizované projekty rekonstrukcí zámeckých divadel. ScÚ byl jednou z několika organizací, které se nad tímto tématem setkávaly: kromě Státního ústavu památkové péče a ochrany přírody (SÚPPOP) byl v diskusích o zámeckém divadle v Českém Krumlově a o divadelních památkách vůbec aktivní i tehdejší ředitel divadelního oddělení Národního muzea Jiří Hilmera.

ScÚ byl spoluautorem prvních fází mnohaleté rekonstrukce zámeckého divadla v Českém Krumlově, uzavřeného pro veřejnost v roce 1966.¹⁸ Antonín Bartušek se na těchto průzkumech a plánech podílel už jako pracovník SÚPPOP; využíval přitom pochopitelně i poznatky, shromážděné ve své starší studii. Už tato první koncepce obnovy krumlovského divadla počítala s vytvořením divadelního muzea v tzv. Renesančním domě a s pouze studijními zkouškami na zrestaurované a do provozu uvedené scéně. Výsledky průzkumu a navrhované kroky shrnul kolektivní článek v *Interscaeně*.¹⁹ Z plánů navržených ScÚ se uskutečnil pouze přesun dekorací ze zámku do zrušené synagogy ve městě. Další fáze složité obnovy byly realizovány už po zrušení ScÚ podle projektů Státního ústavu pro rekonstrukci památkových měst a objektů (SÚRPMO) v režii SÚPPOP.²⁰

ScÚ byl podepsán i pod dalším průzkumem zámeckého divadla na Kačíně. Po Bartuškově podkladech pro rekonstrukci zpracoval v roce 1972 pro ScÚ velkou studii o kačínském divadle, podloženou široce pojatým archivním studiem, prof. Jan Kopecký;²¹ mimo jiné v ní potvrdil starší (a Bartuškem zpochybněné) informace o tom, že divadlo bylo po dlouho protahovaných pracích uvedeno do provozu až po polovině 19. století. Výsledky objevené studie už o rok později shrnul článek, publikovaný pod jménem Kopeckého dcery Ivany Vadlejchové.²² Ani tento průzkum však nevedl k potřebné opravě divadla; později bylo sice restaurováno hlediště a divadlo bylo zpřístupněno prohlídkám, ale jeho jeviště a vybavení dál chátrá.

Nerealizované zůstaly i plány na zpřístupnění dekorací a vytvoření samostatné prohlídkové trasy zámeckého divadla v Litomyšli.²³ O potřebě lepší prezentace zdejšího divadla a souboru dekorací Josefa Platzera se opakovaně mluví už od jeho prvního průzkumu, který v roce 1956 provedl Jiří Hilmera. ScÚ v roce 1970 inicioval a zpracoval projekt instalace dekorací na speciální závěsné konstrukci v přilehlém sále, která by umožňovala jejich prohlídku, a plán samostatné „divadelní“ prohlídkové trasy. Na tyto plány mělo navázat i zprovoznění jevištní mašinerie a ukázky její funkce v průběhu prohlídek. Památkový ústav v projektu aktivně zastupoval opět Antonín Bartušek, který pro projekt připravil podkladovou studii, návrh libreta a oponentský posudek pro záměr instalace dekorací. Projekt ve ScÚ vedl Jaroslav Beneš, který celý plán opět shrnul v článku v *Interscaeně*.²⁴ Práce na divadelní expozici byly nakonec odloženy, zřejmě kvůli velkolepým plánům vybudovat v litomyšlském zámku obskurní expozici Muzea české hudby. V roce 1973 byla pouze opravena výzdoba hlediště divadla; jevištní konstrukce později dostaly jen konzervační nátěr a litomyšlské divadlo tak na svou opravu – a prezentaci odpovídající jeho významu – čeká dodnes.

Ve výzkumu dalších aspektů historické scénografie ScÚ po dokončení Bartuškovy studie zřejmě nepokračoval. V kartotéce úkolů ScÚ se pouze krátce nato objevuje samostatná karta úkolu č. 54–64: rukopis *Zpráva o stavu historických divadel školních a zámeckých*,²⁵ který se mi ale nepodařilo nalézt. Bartušek později získané poznatky využil mimo jiné v článku o ochraně divadelních památek u nás.²⁶ Současně se vznikem studie a jistě jako do jisté míry součast práce na ní publikoval také kratší texty o dějinách scénografie v *Ochotnickém divadle*.²⁷

Už ze zmínek v oponentských posudcích na Bartuškovu studii je zřejmé, že ScÚ počítal s její publikací, ikdyž plánované datum vydání se několikrát posunulo. Anglickému překladu kapitoly z úvodní studie, vydanému v roce *Interscaeně* v roce 1970, předcházela redakční poznámka, která mimo jiné ohlásila chystané vydání knihy.²⁸ Vydání oznamovaly i pozdější

zmínky: v přehledu „vydaných, rozpracovaných a připravovaných“ svazků ScÚ do roku 1972 je Bartuškův spis uveden s poznámkou „vyjde 1972“.²⁹ Další odklad počítal s rokem 1973: kopie rukopisu uložená v NPÚ obsahuje už i návrh titulních listů chystané dvojdílné publikace právě s tímto datem.³⁰ První svazek měl podle nich obsahovat úvodní studii včetně pramenů a literatury a obrazovou přílohu; druhý svazek by obsáhl katalogové studie a jmenný a místní rejstřík. Předpokládaný náklad byl 500 výtisků.³¹

Z dochovaných verzí rukopisu je zřejmé, že Bartušek průběžně pokračoval v drobných korekturách textu (překlepy, oprava slovosledu atp.). Jedinou výraznější změnou oproti původní podobě studie bylo dodatečně připojené katalogové heslo o zámeckém divadle v Měšicích. Jeho text, vycházející ze starší seminární práce studentky A. Matějčka na pražské filosofické fakultě, je dnes důležitým zprostředkovaným svědectvím o podobě této bohužel zaniklé památky. Zároveň je ale zřejmé, že jej Bartušek ke studii přidal bez jindy důkladného průzkumu: divadlo, o kterém píše v přítomném čase, už dlouho před tím podlelo přestavbě měšického zámku na zdravotnické zařízení. Kromě hesla o Měšicích se v textu objevilo jen několik aktualizací v poznámkách a seznamu literatury.

Kniha se tedy vydání nedočkala. Antonín Bartušek zemřel v dubnu 1974, dva měsíce před zrušením ScÚ. Další, zřejmě poslední publikovanou ukázkou z knihy tak v roce 1976 doplnila už jen poznámka „Kapitola z připravené knihy (...). Z pozůstalosti autora.“³² Na Bartuškovu studii se později nejspíš zapomnělo; např. Jan Pömerl, který psal v 90. letech články o zámeckých divadlech, v mnoha případech zmíněných už Bartuškem, s jeho studií zřejmě nepracoval. I k dnešnímu vydání vedla cesta přes pátrání, podnícené nejprve jen poznámkami o existenci knihy u časopisecky vydaných částí.

Bartušková práce o *zámeckých a školních divadlech* dostala podobu obsažné syntetické studie a katalogových hesel, věnovaných jednotlivým objektům; doplňuje ji bohatá plánová a fotografická dokumentace. V souladu se zadáním Bartušek objekty svého zájmu studoval především z hlediska dějin scénografie. Tím se jeho text také liší od většiny pozdějších textů na toto téma, které se – alespoň u divadel zámeckých – častěji zaměřují na otázky repertoárové a obecně historické. (Výjimkou jsou snad některé novější studie, věnované ale vždy jen konkrétním památkám nebo objektům.) Text, podobný Bartuškovu rukopisu, který by se pokusil o podrobnější shrnutí poznatků o scénografii at zámeckých nebo školních divadel, dodnes chybí. Hilmerova *Perspektivní scéna v 17. a 18. století v Čechách* (1965) se pochopitelně zabývala pouze těmi nejvýznamnějšími objekty a tvůrci – stejně jako např. pozdější texty Pavla Preisse o barokní scénografii. Řada dosud nepublikovaných informací, které Bartušek ve své práci shromáždil, tak zůstává zájemcům o toto téma utajena.

Nelze přitom přehlédnout, nakolik se v jeho textu odráží doba, ve které vznikl. Koncepte dějin, jejichž hlavní hybnou silou je třídní boj, se odráží především v úvodní stati, plné zmínek o rozvoji a úpadku feudální třídy apod. Nadužívání adjektiva *feudální* někdy nabývá až komického charakteru (např. uvitání „feudálního hraběcího páru“ v Jindřichově Hradci, s. 212). Dobově podmíněná je i snaha řadit zjištěná fakta do více či méně plynulých *vývojových řad*. Ve zlomkovitě zachovaném materiálu to někdy vede ke zkratkovitým tezím a např. k vytváření neexistujících *vývojových* vazeb mezi časově i místně vzdálenými objekty (např. formulace o litomyšlském jevišti, které podle Bartuška „opakuje ve zjednodušeném provedení základní prvky o třicet let starší českokrumlovské scény“, s. 72, navozuje mylný dojem, že stavitelé litomyšlského divadla znali divadlo v Českém Krumlově a inspirovali se jím). Přitom je nutné si uvědomit, že všechna (nejen) historická divadla vznikala v mnohem bohatším *kontextu*, který dnes nejsme schopni rekonstruovat ani v náznaku, natož v obrysech, které Bartušek často vykresluje příliš přesně na to, jak málo informací se nám dochovalo.

Některé používané termíny připomínají, že do činnosti ScÚ spadalo i vymýšlení a *normalizace* oborové terminologie. Aplikace apriorně stanovených pojmů je v mnoha případech samoúčelná (např. když Bartušek součástí jevištní mašinérie důsledně označuje za „prvky scé-

nické kinetiky“; s. 68 aj.); konkrétní obsah některých dalších termínů se mi vůbec nepodařilo rozšifrovat (např. několikrát zmiňovaná „hloubková trojdílnost“ jeviště, nahrazující na konci 17. století dosavadní „dvoudílnost“ téhož; s. 55 aj.).

Podrobněji hodnotit Bartuškovu metodu je ale nad mé síly; ostatně některá její úskalí ve svých posudcích už po napsání studie zmínili povolanější recenzenti. Jisté je však přinejmenším to, že Bartušková kniha dnes vstupuje do zcela odlišné situace – a vůbec ne jen metodou přístupu ke sledovanému tématu. Při čtení knihy a dalším využití v ní shromážděných údajů je tedy nutné mít stále na zřeteli časový odstup od jejího vzniku. O mnoha Bartuškem zmiňovaných památkách a událostech toho dnes víme víc, než mohl Bartušek ve své době zjistit, a množství jeho údajů – především topografická a uměleckohistorická data, autorství a stáří staveb atd. – mladší autoři opravili nebo vyvrátili. Práce také nezahrnuje divadla, o kterých se v době jejího vzniku nepodařilo nalézt žádné relevantní údaje; s tímto vědomím je třeba číst zejména některé zobecňující pasáže.

Oproti tomu bychom jinde dnes už jen těžko hledali Bartuškovy informace o tehdejšímu stavu památek, které byly od 60. let poničeny nebo úplně zmizely; bohužel jich vůbec není málo. I proto je velmi cenná také Bartuškem shromážděná obrazová a plánová dokumentace, kterou jsem z tohoto vydání musel z mnoha důvodů vyloučit. (Alespoň představu o jejím rozsahu a charakteru však mohou dát všechny publikované části studie.)

I přes některé dílčí výhrady je však možné zhruba souhlasit s tím, co Bartušek píše v předmluvě: že ani rozšiřování práce o další katalogová hesla nejspíš nezmění platnost obecných závěrů studie. Bude-li dnešní čtenář přistupovat ke studiu Bartuškovy textu kriticky a s vědomím, že je potřeba uvedené údaje často ověřovat v novější literatuře, nalezne v něm jistě mnoho cenných a zajímavých informací.

Jiří Bláha

Poznámky:

- ¹ Architekt a scénograf, nejčastěji připomínáný jako tvůrce výtvarné podoby inscenací E. F. Buriana a vynálezce tzv. Theatergraphu. Méně známý je jeho aktivní podíl na poúnorovém systému státem řízené socialistické kultury – viz např. pö [Jan Pömerl], Miroslav Kouřil, in: Milan Churaň a kol., *Kdo byl kdo v našich dějinách 20. století*, Praha 1998. Přístupné i on-line: <http://libri.cz/databaze/kdo20>.
- ² Vznik a organizační vývoj *Scénografického ústavu* a jeho archivu přehledně popisuje úvod k inventáři stejnojmenného archivního fondu v dnešním Národním archivu (dále jen NA – ScÚ), odkud čerpám i většinu následujících informací: A. Burdová – K. Pazderová – P. Zikmundovská, *Scénografický ústav (ScÚ) 1956–1974: Inventář I*, rukopis, Státní ústřední archiv Praha 1981, zejm. s. 1–25.
- ³ Zákon, č. 32/1948 Sb., kterým se vydávají základní ustanovení o zřizování divadel a o divadelní činnosti (tzv. divadelní zákon).
- ⁴ *Scénografický ústav* (pozn. 2), s. 1.
- ⁵ Zákon č. 14/1955 Sb. o zřizování a zrušování výzkumných ústavů, útvarů technického rozvoje a výzkumných a pokusných pracovišť, § 14.
- ⁶ Rozhodnutí Ministerstva kultury ČSR č. j. 4339/74.
- ⁷ Kartotéka a soupis úkolů viz NA – ScÚ, karton 99.
- ⁸ Ta byla pokračováním starší edice stejného jména, kterou Kouřil řídil už od roku 1944 a jejímž prvním svazkem byla Furtenbachova *Prospectiva*.
- ⁹ Ve variantách názvu časopisu a jeho cizojazyčné mutace není lehké se orientovat: v letech 1960 až 1971 vycházela *Acta scaenographica*; mezinárodní příloha se v letech 1966–1970 jmenovala *Interscaena – Acta scaenographica internationalia*; v letech 1971–1974 se název časopisu změnil na *Interscaena – Acta scaenographica*, se stejnojmennou přílohou (obojí vždy s letopočtem a číslem přímo v názvu). Pozdější *Interscenu* (1977/8–1986/7) už vydával Divadelní ústav.
- ¹⁰ Praha 1965. Rukopis a korespondence týkající se vydání uloženy v NA – ScÚ, inv. č. 740, karton 275.

- ¹¹ Podrobnější informace o Bartuškově životě a jeho literárním i historickém díle lze kromě toho nalézt např. v hesle: Vladimír Novotný, Antonín Bartušek, in: Pavel Janoušek (ed.), *Slovník české literatury po roce 1945* I, Praha 1995. Rozšířená verze (doplnila Kateřina Bláhová) přístupná i on-line: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz>.
- ¹² Antonín Bartušek, *Podklady pro přípravu rekonstrukce historického divadla na státním zámku v Kačíně u Kutné Hory*, rukopis, Praha 1961. Kopie v NA – ScÚ, inv. č. 631, karton 187.
- ¹³ Antonín Bartušek, Miroslav Kouřil a záchrana divadelních památek, in: *[Sborník] 60 let Miroslava Kouřila*, Praha 1971, s. 94–96.
- ¹⁴ NA – ScÚ, inv. č. 629, karton 183, *Průvodní zpráva k závěrečné zprávě č. 70*.
- ¹⁵ NA – ScÚ, inv. č. 629, karton 184; Literární archiv Památníku národního písemnictví, fond Antonín Bartušek, př. č. 31/76. Viz ediční poznámka na s. 16–17.
- ¹⁶ *Průvodní zpráva* (pozn. 14), s. 1.
- ¹⁷ Kartotéka úkolů (pozn. 7). Zmínka i v Bartušek (pozn. 13), s. 94.
- ¹⁸ Podklady uloženy v NA – ScÚ, inv. č. 630, karton 186.
- ¹⁹ Antonín Bartušek – Jaroslav Beneš – Miroslav Kouřil – Oliva Pechová – Jaroslav Stöckl, Divadelní památník v Českém Krumlově, *Interscaena '71 – Acta scenographica 1–I* [1, č. 1], 1971, č. 1, s. 1–7.
- ²⁰ Viz např. Václav Girsá – Pavel Jerie, K obnově zámeckého divadla v Českém Krumlově, *Zprávy památkové péče* 60, 2000, č. 3, s. 87–94.
- ²¹ Jan Kopecký, *Zámecké divadlo na Kačíně: Zpráva o dnešním stavu, dějinách stavby a repertoáru kačinského zámeckého divadla*, rukopis, Praha 1972. Kopie v NA – ScÚ, inv. č. 631, karton 187.
- ²² Ivana Vadlejchová [= Jan Kopecký], The Theatre at the Kačina Château (1821–23), *Interscaena'73 – Acta scenographica 2–III* [3, č. 2], 1973, s. 20–26.
- ²³ Podklady uloženy v NA – ScÚ, inv. č. 632–633, karton 188–189.
- ²⁴ Jaroslav Beneš, Prohlídkový okruh zámeckého divadla v Litomyšli, *Interscaena'73 – Acta scenographica 6–III* [3, č. 6], 1973, s. 113–116.
- ²⁵ Kartotéka úkolů (pozn. 7).
- ²⁶ Antonín Bartušek, Ochrana a obnova památek divadelní kultury, in: *Památková péče 1945–1970: Sborník statí o úkolech a výsledcích státní památkové péče (...)*, Praha 1973, s. 177–182.
- ²⁷ Antonín Bartušek, Malé scénografické kapitoly, *Ochotnické divadlo* 9, 1963, č. 1–12 (texty většinou na poslední dvoustraně čísla).
- ²⁸ Antonín Bartušek, Castle and School Theatres in the Czech Lands, *Interscaena'70 3–IV* [4, č. 3], 1970, s. 1–23, zde s. 1.
- ²⁹ Soupis publikací Scénografického ústavu, in: František Černý a kol., *Prolegomena scénografické encyklopedie* I, Praha 1970, nestránkovaná příloha na konci svazku, č. 101. O tisku chystaném na rok 1972 se zmínil i sám Bartušek (pozn. 13), s. 94.
- ³⁰ Také v Bartuškově článku z tohoto roku (pozn. 26, s. 181, pozn. 7) doplňuje odkaz na rukopis poznámka „v tisku“.
- ³¹ Podle návrhu titulních listů v kopii NPÚ: Knihovna divadelního prostoru, sv. 108 – materiál č. 7; obálku navrhla Jiřina Kouřilová, jazykově upravil Miroslav Kačer. ÚVTEI [Ústředí vědeckotechnických a ekonomických informací], č. 71018 – Účelové vydání. Přeskrtnutý je původní podtitul „Materiály k vývoji divadelního prostoru a divadelních prostředků“.
- ³² Antonín Bartušek, Zámecká a školní divadla, *Památky a příroda* 1, 1976, č. 6, s. 321–334.